

Urszula Bukowska-Pelc

Schlesische Universität in Katowice / Polen

Ustalanie ekwiwalentów terminów prawnych w różnych systemach prawnych na przykładzie pola terminologicznego *kurator* i jego odpowiedników w języku niemieckim

---

ABSTRACT

Determination of equivalents of legal terms in various legal systems as exemplified by the terminological field of the term *guardian* and the equivalents thereof in German

The paper aims to present how to avoid terminological errors by means of a terminological field while considering the distribution of the given term on the example of the legal term *guardian*. German equivalents suggested by selected specialised dictionaries were subjected to a confrontation analysis with attention to errors made when elaborating the entries.

Keywords: terminological field, distribution of legal terms, notional equivalence, functional equivalent, legal terminology.

---

1 Wstęp

W przypadku tłumaczenia tekstów prawnych, często nie jest łatwe zastąpienie terminu w systemie prawnym języka wyjściowego, terminem systemu prawnego języka docelowego. W przypadku nazw występujących w tekstach prawnych podstawowymi wyznacznikami równoważności są ekwiwalencja pojęciowa (denotacyjna) i normatywna. Ekwiwalencja pojęciowa określa stopień zgodności denotacyjnej (referencjalnej) nazw a ekwiwalencja normatywna stopień przymusu selekcji formy językowej (Iluk 2012: 10).

Określenie stopnia ekwiwalencji pojęciowej jest konieczne, ponieważ w każdym systemie prawnym obowiązują skomplikowane struktury pojęciowe. Związki pojęciowe w wybranym zakresie można ustalić za pomocą pola terminologicznego. Arntz, Picht, Mayer (2004: 107, za Iluk 2014: 40) zalecają to narzędzie do badań terminologicznych. Jego zastosowanie ma na celu ustalenie istniejących związków pojęciowych w wybranym zakresie. Stopień podobieństwa pojęciowego pozwala odróżnić następujące typy ekwiwalencji: pełną zgodność pojęciową, częściowe pokrywanie się pojęć, inkluzję pojęciową lub całkowity brak ekwiwalencji.

Pełna zgodność pojęciowa zachodzi w przypadku pokrywania się definicji legalnych w dwóch systemach prawnych. W przypadku częściowego nakładania się pojęć decydująca jest część wspólna cech kongruentnych. Inkluzja pojęciowa polega na tym, że pojęcie z języka wyjściowego mieści się w obrębie pojęcia z języka docelowego, którego zakres jest znacznie szerszy niż w języku wyjściowym.

2 Sposoby poszukiwania ekwiwalentów terminologicznych

Sposób analizy terminologii prawnej za pomocą pola terminologicznego zostanie zilustrowany na przykładzie nazw *kurator sądowy*, *kurator (sądowy) zawodowy*, *kurator (sądowy) społeczny*, *kurator dla nieletnich*, *kurator dla dziecka poczętego*, *kurator osoby w okresie próby*, *kurator procesowy*, *kurator dla osoby nieobecnej*, *kurator dla osoby nieznannej z miejsca pobytu*, *kurator dla osoby częściowo ubezwłasnowolnionej* oraz ich niemieckich ekwiwalentów zaproponowanych przez autorów *Słownika języka prawniczego i ekonomicznego* Aliny Kilian i Agnieszki Kilian (2014) oraz *Słownika prawa i gospodarki* pod redakcją Bogusława Banaszaka (t. I 2015a, t. II 2015b). Zrezygnowano z analizy pozostałych słowników ze względu na zarzuty w stosunku do autora o braku wiedzy o niemieckim porządku prawnym (Gugała 2002: 57, za Iluk 2015: 421).

Powyższe nazwy tworzą pole terminologiczne, ponieważ mają wspólne minimum pojęciowe. Polega ono na tym, że określa się nimi osoby wyznaczone przez sąd, w celu sprawowania opieki (dozoru, nadzoru) nad inną osobą lub jej majątkiem albo jej reprezentowania.

W pierwszym etapie analizy zostanie ustalone, czy zachodzi pełna ekwiwalencja pojęciowa, czy definicje w polskim i niemieckim systemie prawnym się pokrywają. Jest to zgodne z przekonaniem panującym w literaturze przedmiotu, że przekład prawniczy powinien być ustalany przez porównywanie przepisów prawa języka wyjściowego i docelowego. Celem tego etapu jest ustalenie zakresu (dystrybucji) terminu w jego znaczeniu prawnym. Tłumacz powinien najpierw ustalić akt normatywny w systemie prawnym języka wyjściowego, który zawiera definicję legalną szukanego terminu. Następnie przez analogię należy wskazać akt normatywny w systemie prawnym języka docelowego (por. Iluk 2015: 418).

W przypadku, gdy nie zachodzi pomiędzy dwoma terminami pełna ekwiwalencja pojęciowa, drugim etapem powinno być ustalenie na podstawie definicji legalnych, czy pokrywają się cechy istotne terminów. Jeśli tak, to zachodzi stosunek częściowego pokrywania się pojęć. Mniej istotne cechy pojęcia nie przekreślają ekwiwalencji terminologicznej (por. Iluk 2015: 418). W przypadku niepokrywania się cech pojęć, konieczne jest odnalezienie w docelowym systemie prawnym instytucji służącej do rozwiązywania podobnego problemu prawnego. Ustalanie ekwiwalencji funkcjonalnej wymaga bardzo dobrej znajomości systemu prawnego języka wyjściowego i docelowego (por. Iluk 2015: 419).

3 Analiza terminologiczna pola terminologicznego – kurator

Słownik języka polskiego PWN¹ podaje cztery znaczenia leksykalne terminu *kurator*. Po pierwsze, *kuratorem* jest «osoba wyznaczona przez sąd do sprawowania dozoru nad osobą skazaną na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu lub nad nieletnim przestępcą». Po drugie, *kuratorem* jest «ustanowiony przez sąd przedstawiciel osoby niezdolnej do działań prawnych». Również *kuratorem* jest «urzędnik państwowy nadzorujący szkoły i placówki wychowawczo-oświatowe w danym województwie». Ostatnie znaczenie leksykalne określa *kuratora* jako pracownika muzeum będącego autorem i opiekunem wystawy.

W badanym na łamach tego artykułu polu terminologicznym nie znalazły się pojęcia *kurator oświaty* oraz *kurator wystawy*. Pierwszy termin nie został uwzględniony ze względu na to, że *kurator oświaty* jest terminem prawa oświatowego, które jest częścią prawa administracyjnego a terminy, które tworzą wybrane pole terminologiczne należą do prawa cywilnego lub prawa karnego. Natomiast termin *kurator wystawy* nie został uwzględniony, ponieważ nie ma statusu terminu prawnego.

O wyborze terminu prawnego *kurator*, który stanowi centralny element analizowanego pola terminologicznego, zadecydował fakt, że termin ten „jest szczególnie kłopotliwy dla tłumaczy, gdyż w prawie polskim występuje w niemal dwudziestu znaczeniach. Instytucja kuratora pojawia się w kodeksie cywilnym, kodeksie postępowania cywilnego, kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, prawie upadłościowym i naprawczym, kodeksie karnym” (Matulewska 2008: 57).

W słowniku Kilian/Kilian (2014a: 218) dla terminu *kurator* podaje się następujące odpowiedniki w języku niemieckim: *Pfleger*, *Helfer*. Natomiast słownik pod redakcją Banaszaka (2015a: 228) podaje ekwiwalenty *Pfleger*, *rechtlicher Betreuer*. W obu słownikach nie zawarto informacji o zakresie (dystrybucji) zaproponowanych odpowiedników terminu *kurator* w języku niemieckim. Brak

1| Znaczenia leksykalne terminu *kurator* podane za Słownikiem języka polskiego, dostępnym na stronie <http://sjp.pwn.pl/>.

wskazania zakresu użycia wymienionych wyżej terminów może błędnie sugerować, że mamy do czynienia z synonimami.

Słownik Kilian/Kilian (2014a: 218) pod hasłem *kurator* uwzględnia termin *kurator sądowy*, dla którego podaje dwa ekwiwalenty. Pierwszy ekwiwalent *gerichtlich bestellter Helfer* podano bez określenia źródła ani zakresu dystrybucji tego terminu. W przypadku drugiego – *Bewährungshelfer* wskazano polską podstawę prawną (art. 36 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 Kodeks karny, k.k., Dz.U. z 1997, Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)² oraz polecono porównanie z niemieckim przepisem prawa karnego (§ 56d Strafgesetzbuch). Jednak wskazana polska podstawa prawna jest już nieaktualna. Wskazany przepis uchylono nowelizacją kodeksu karnego z dnia 1 lipca 2015 r.³ Adekwatną podstawą prawną jest art. 73 ust.1 k.k.⁴

Słownik pod redakcją Banaszaka (2015a: 228) natomiast uwzględnia dwa hasła: *kurator sądowy* oraz *kurator karny*. Pod hasłem *kurator sądowy* wskazuje źródło prawa karnego oraz polską ustawę o kuratorach sądowych. Podaje również dwa odpowiedniki w języku niemieckim *Gerichtspfleger*, *Bewährungshelfer*. Pod hasłem *kurator karny*, bez podania źródła i zakresu dystrybucji tego terminu, podaje się ekwiwalent niemiecki *Bewährungshelfer*. Jednakże, co trzeba koniecznie podkreślić, w polskim ustawodawstwie termin prawny kurator karny nie jest stosowany. Prawdopodobnie w słowniku pod redakcją Banaszaka (2015a: 228) chciano uwzględnić termin *kurator wykonujący orzeczenia w sprawach karnych*.

Aby sprawdzić adekwatność wybranych przez autorów słowników ekwiwalentów, trzeba ustalić zakres dystrybucji terminu *kurator sądowy*. W polskim systemie prawnym instytucja kuratora sądowego jest przede wszystkim uregulowana ustawą z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach (Dz.U. 2001, Nr 98 poz. 1071 z późn. zm.):

Art. 2. 1. Kuratorami sądowymi są:

- 1) zawodowi kuratorzy sądowi, zwani dalej „kuratorami zawodowymi”;
- 2) społeczni kuratorzy sądowi, zwani dalej „kuratorami społecznymi”.

2. Kuratorzy sądowi wykonujący orzeczenia w sprawach karnych są kuratorami dla dorosłych, a wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich są kuratorami rodzinnymi.

W związku z powyższym, *kurator sądowy wykonujący orzeczenia w sprawach karnych* jest instytucją prawa karnego a *kurator sądowy wykonujący orzeczenia*

2| Wszystkie akty prawne przywołane w niniejszej pracy dostępne są Internetowym Systemie Aktów Prawnych.

3| Nowelizacja przepisów nastąpiła po wydaniu słownika Kilian/Kilian (2015).

4| Art. 73§ 1. Zawieszając wykonanie kary, sąd może w okresie próby oddać skazanego pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym.

w sprawach rodzinnych i nieletnich – instytucją prawa rodzinnego. Przekład terminu *kurator sądowy* nie jest prosty chociażby na fakt braku konsekwencji w stosowaniu terminologii prawnej przez polskiego ustawodawcę. Przykładem mogą być przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

W art. 19§ 1, art. 6110 §2, art. 6112 §2, art. 6116, art. 70§2, art. 82§2, art. 83§2, art. 84 §2, art. 99, art. 102, art. 147 i art. 157 użyto nazwy złożonej kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy. W art. 109 §2 pkt 3 występuje tylko termin kurator (*powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowienie w tym celu kuratora*), natomiast w art. 109 §4 (*sąd współpracuje (...) z kuratorem sądowym*) i art. 1132 §2 (*sąd może w szczególności zezwolić na spotkanie się z dzieckiem tylko w obecności (...) kuratora sądowego*), posłużono się ponownie innym terminem – kurator sądowy. Różnorodność terminów wprowadza zamieszanie terminologiczne i sprawia problem w procesie translacji.

Podany przez Kilian/Kilian (2014a: 218) odpowiednik w języku niemieckim *gerichtlich bestellter Helfer* dla terminu *kurator sądowy* nie występuje w niemieckich aktach normatywnych, literaturze przedmiotu czy orzecznictwie sądów niemieckich. W związku z czym można uznać, że w przypadku tego ekwiwalentu, zamiast ekwiwalentu terminologicznego posłużono się odpowiednikiem leksykalnym. De Groot (1999: 208) twierdzi, że w przypadku braku ekwiwalentu w systemie prawnym języka docelowego autorzy słownika powinni o tym poinformować czytelnika, a utworzone neologizmy powinny być wyraźnie oznaczone i uzasadnione. Natomiast Pieńkos (2003: 111) zwracał uwagę, że skrupulatna transpozycja tekstu prawniczego może prowadzić do przekładu niezrozumiałego dla odbiorców. Kilian/Kilian (2014a: 218) również dla terminu *kurator sądowy* podaje równoległe drugi odpowiednik *Bewährungshelfer*. W związku z brakiem informacji o zakresie użycia wymienionych ekwiwalentów prowadzi to często do przypadkowego wyboru ekwiwalentu przez tłumacza, który nie posiada odpowiedniej wiedzy na temat systemu prawnego języka docelowego.

Natomiast dla hasła *kurator społeczny (sądowy)*, Kilian podaje odpowiednik *ehrenamtlicher gerichtlich bestellter Helfer*. Nie jest to jednak również pojęcie docelowego systemu prawnego.

Ustawodawca niemiecki nie posługuje się terminami zaproponowanymi jako ekwiwalenty w słowniku Kilian/Kilian (2014a: 218) w BGB. Ekwiwalent *Helfer* uruchamia w ustawodawstwie niemieckim zakres wiedzy związany z prawem karnym. Ekwiwalent ten jest deskryptywnie nieadekwatny jeśli użyje się go w translacji związanym np. z niemieckim prawem cywilnym (np. kurator osoby nieletniej). Analogicznie sytuacja występuje z błędnie wybranym ekwiwalentem dla terminu *kurator zawodowy (sądowy)* jakim jest termin *gerichtlich bestellter beruflicher Helfer*.

Słownik pod redakcją Banaszaka (2015a: 228) podaje dla terminu *kurator społeczny ehrenamtlicher Bewährungshelfer lub ehrenamtlicher Betreuer*, a dla terminu *kurator zawodowy hauptamtlicher Bewährungshelfer*.

Analizując literaturę przedmiotu oraz orzecznictwo, zauważa się, że tłumacz musi posiadać wiedzę tyżącą gałęzi prawa, której przekład dotyczy. Osobę pełniącą funkcję kuratora sądowego zawodowego (będącego pracownikiem sądu) dla osoby nieletniej lub pełnoletniej, termin z zakresu prawa cywilnego określa się *Berufsvormund, Berufspfleger, Berufsbetreuer albo gerichtlich bestellter Vormund, gerichtlich bestellter Pfleger, gerichtlich bestellter Betreuer*. Wybór zależy od osoby, której kuratela dotyczy. *Der Vormund* dotyczy kurateli nad osobą nieletnią w pełnym zakresie, *der Pfleger* dotyczy kurateli osoby nieletniej w wybranym zakresie. Natomiast *der Betreuer* dotyczy kurateli nad osobą nieletnią powyżej 17 roku życia (sytuacja wyjątkowa) oraz osobą pełnoletnią.

Osobę, która wykonuje funkcję kuratora, nie będącą pracownikiem sądu, określa się terminem *ehrenamtlicher Vormund, ehrenamtlicher Pfleger, ehrenamtlicher Betreuer*. Natomiast, gdy chodzi o *kuratora osoby poddanej próbie*, termin *Bewährungshelfer* jest terminem ustawowym, skodyfikowanym w niemieckim kodeksie karnym (§56d StGB). W niemieckim kodeksie karnym (§56d StGB) mamy informację, że funkcja kuratora osoby poddanej próbie może być wykonywana zawodowo lub społecznie⁵.

Podsumowując, zaproponowane niemieckie ekwiwalenty w słowniku Kilian/Kilian (2014a: 218) dla terminów *kurator sądowy, kurator zawodowy, kurator społeczny* nie są terminami, które posiadają status terminologiczny. Brak informacji, że ekwiwalent *Bewährungshelfer* dotyczy tylko zakresu prawa karnego, może sugerować tłumaczowi, że jest on adekwatny również w innych gałęziach prawa, a w konsekwencji może doprowadzić do kardynalnych błędów w przekładzie. Natomiast w słowniku pod redakcją Banaszaka (2015) również przy ekwiwalentach tych terminów prawnych nie wskazuje się zakresu zastosowania, z czego w konsekwencji można wysnuć błędny wniosek, że np. *ehrenamtlicher Bewährungshelfer, ehrenamtlicher Betreuer* są wyrazami bliskoznacznymi.

Pod hasłem *kurator* w obu analizowanych źródłach (Kilian/Kilian 2014a: 218, Banaszak 2015a: 228) wymienia się termin *kurator dla dziecka poczętego* i jego niemiecki odpowiednik *Pfleger für eine Leibesfrucht*. Poprzez analogię, że w systemie prawnym języka wyjściowego jest to instytucja prawna, uregulowana w art. 182. ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (k.r.o., Dz.U. z 1964, Nr 9, poz. 59 z późn. zm) znajdujemy ekwiwalentne pojęcie w § 1912 niemieckiego kodeksu cywilnego, *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)*⁶.

5] § 56d Bewährungshilfe(1) Das Gericht unterstellt die verurteilte Person für die Dauer oder einen Teil der Bewährungszeit der Aufsicht und Leitung einer Bewährungshelferin oder eines Bewährungshelfers, wenn dies angezeigt ist, um sie von Straftaten abzuhalten. [...]. (5) Die Tätigkeit der Bewährungshelferin oder des Bewährungshelfers wird hauptoder ehrenamtlich ausgeübt.

6] Prawo rodzinne w systemie prawa niemieckiego skodyfikowane jest w niemieckim kodeksie cywilnym.

Słownik Kilian/Kilian (2014a: 218) w przypadku również tego terminu nie podaje podstawy prawnej. Słownik pod redakcją Banaszaka (2015a: 228) podaje informację o występowaniu tego terminu prawnego w polskim art. 182 k.r.o. i §1912 BGB. Porównanie zakresów dystrybucji tych terminów potwierdza, że wybrano prawidłowy ekwiwalent.

Dla terminu prawnego *kurator dla osoby nieobecnej* autorzy obu słowników podają jako ekwiwalent termin *Abwesenheitspfleger* (Kilian/Kilian 2014a: 218, Banaszak 2015a: 228). Kilian/Kilian wskazuje na źródło, polski art. 184 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁷. Nie znajdujemy informacji odnośnie podstawy prawnej w niemieckim systemie prawnym. Słownik pod redakcją Banaszaka nazywa jednakże błędnie tę instytucję *kurator dla osoby nieznannej z miejsca pobytu*, powołując się na polski art. 184 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz poleca porównać jego użycie w § 1911 BGB⁸. W słowniku pod redakcją Banaszaka (2015b: 228) widoczne jest, że myli się instytucję *kuratora dla osoby nieobecnej* (uregulowanej w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym) z instytucją *kuratora dla osoby nieznannej z miejsca pobytu*, uregulowanej w polskiej procedurze cywilnej⁹. W części niemiecko-polskiej słownika Kilian/Kilian (2014b: 48) pod terminem *Abwesenheitspfleger* autorki proponują ekwiwalent *kurator dla ochrony praw osoby nieobecnej/której miejsce pobytu jest nieznanne*. Jest odniesienie się do przepisu w niemieckim kodeksie cywilnym §1911 BGB i zaleca się porównanie z art. 184 polskiego Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Nie ma informacji, że w prawie polskim istnieją dwie różne instytucje prawne, których funkcję w niemieckim systemie prawnym możemy określić terminem *Abwesenheitspfleger*. Autorki Kilian/Kilian wykazują się jednak niekonsekwencją w stosowanej terminologii prawniczej. Pod hasłem *doręczenie* (Kilian/Kilian 2014: 111) mamy uwzględniony termin *kurator do doręczeń*. Podano informację dodatkową, że jest on ustanawiany w przypadku, gdy stronie nieznannej z miejsca pobytu ma być doręczony pozew lub inne pismo procesowe wywołujące potrzebę podjęcia obrony jej praw. Jako ekwiwalent terminu *kurator do doręczeń* podaje się termin niemiecki *Zustellungspfleger*. Ekwiwalentem tym do określenia instytucji, skodyfikowanej w art.

7] Art. 184 [Ustanowienie kuratora dla osoby nieobecnej] § 1. Dla ochrony praw osoby, która z powodu nieobecności nie może prowadzić swoich spraw, a nie ma pełnomocnika, ustanawia się kuratora. To samo dotyczy wypadku, gdy pełnomocnik nieobecny nie może wykonywać swoich czynności albo gdy je wykonywa nienależycie [...].

8] § 1911 BGB Abwesenheitspflegschaft (1) Ein abwesender Volljähriger, dessen Aufenthalt unbekannt ist, erhält für seine Vermögensangelegenheiten, soweit sie der Fürsorge bedürfen, einen Abwesenheitspfleger [...].

9] Art. 143 kpc [kuratora dla osoby nieznannej z miejsca pobytu] Jeżeli stronie, której miejsce pobytu nie jest znane, ma być doręczony pozew lub inne pismo procesowe wywołujące potrzebę podjęcia obrony jej praw, doręczenie może do chwili zgłoszenia się strony albo jej przedstawiciela lub pełnomocnika nastąpić tylko do rąk kuratora ustanowionego na wniosek osoby zainteresowanej przez sąd orzekający.

143 k.p.c. posługuje się autorka publikacji *Der Europäische Vollstreckungstitel und das rechtliche Gehör des Schuldners. Eine Analyse der EuVTVO anhand der deutschen und polnischen Anpassungsvorschriften* (Ptak 2014: 98). Można uznać, że jest to adekwatny odpowiednik terminu skodyfikowanego w art. 143 k.p.c., ze względu na określoną w nim przesłankę ustanowienia osoby, w przypadku konieczności doręczenia stronie pozwu, w przypadku braku informacji co do miejsca jej pobytu.

Warto zwrócić uwagę, że przy terminie *kurator procesowy* w słowniku Kilian/Kilian (2014a: 218) mamy informację, że jest to kurator, ustanawiany przez sąd rozpoznający sprawę i zaleca się porównanie z art. 143 i następnymi artykułami ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c., Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296). Nie ma informacji, że jest to tylko jedna z wielu sytuacja prawna, w której zachodzi konieczność ustanowienia kuratora procesowego. Jako ekwiwalent tego terminu zaproponowano niemiecki termin *Prozesspfleger*.

Termin *kurator procesowy* uwzględnia również słownik pod redakcją Banaszaka (2015b: 228). Jako ekwiwalent w języku niemieckim podaje termin *Prozesspfleger*, nie informując jednak ani o źródle, ani o zakresie dystrybucji tego terminu.

W tym miejscu celowym jest odniesienie się do terminu *kurator osoby prawnej*. Słownik Kilian/Kilian (2014) podaje jako ekwiwalent tego terminu termin *Pfleger für eine juristische Person*, nie wskazując na źródło, ani na zakres terminu. W tym wypadku autorki podają dodatkową informację, że jest to kurator ustanawiany, gdy osoba prawna z powodu braku powołanych organów nie może prowadzić swoich spraw i zaleca porównanie z art. 42§1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeksu cywilnego (k.c., Dz.U. 1964, Nr 16, poz. 93 z późn. zm.) Słownik pod red. Banaszaka wskazuje inny ekwiwalent *rechtlicher Betreuer für eine juristische Person* oraz jako jego źródło art. 42 polskiego kodeksu cywilnego. Z analizy przepisów polskiego prawa cywilnego wynika, że prawo polskie przewiduje trzy przypadki, gdy można ustanowić kuratora dla osoby prawnej:

- 1) Gdy osoba prawna nie może prowadzić swoich spraw z powodu braku powołanych do tego organów art. 42 k.c.¹⁰;
- 2) Gdy jest konieczność podjęcia w postępowaniu cywilnym czynności procesowych niecierpiących zwłoki art. 69 k.p.c.¹¹;

10| Art. 42 KC. § 1. Jeżeli osoba prawna nie może prowadzić swoich spraw z powodu braku powołanych do tego organów, sąd ustanawia dla niej kuratora. § 2. Kurator powinien postarać się niezwłocznie o powołanie organów osoby prawnej, a w razie potrzeby o jej likwidację.

11| Art. 69 kpc Dla strony niemającej zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, jak również dla strony niemającej organu powołanego do jej reprezentowania, sąd na wniosek strony przeciwnej ustanowi kuratora, jeżeli strona ta podejmuje przeciwko drugiej stronie czynność procesową niecierpiącą zwłoki. Postanowienie sądu może zapaść na posiedzeniu niejawnym.

- 3) Jeżeli mimo stosowania grzywien osoba prawna wpisana do rejestru przedsiębiorców nie wykonuje obowiązków rejestrowych art. 26 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 1997, Nr 111 poz. 769 z późn. zm.)¹².

Z analizy przepisów niemieckiego prawa cywilnego i niemieckiej procedury cywilnej wynika, że zaproponowane przez autorów słowników ekwiwalenty nie tylko nie występują w niemieckich aktach normatywnych, ale nie są również adekwatne do terminu oznaczającego instytucję *kuratora dla osoby prawnej*. *Pfleger* jest terminem prawnym, który uruchamia zasób wiedzy dotyczący przedstawicielstwa osób nieletnich¹³. Natomiast *rechtlicher Betreuer* oznacza przedstawiciela osób pełnoletnich. W związku z powyższym stosownym ekwiwalentem w tym przypadku jest niemiecki termin *Prozesspfleger*¹⁴. Jest to instytucja przedstawiciela dla strony, która nie ma zdolności procesowej i przedstawiciela ustawowego, gdy jest konieczność podjęcia czynności procesowych niecierpiących zwłoki.¹⁵

Słownik Kilian/Kilian (2014a: 218) podaje hasło *kurator dla osoby ułomnej* wraz z polską podstawą prawną. Jako ekwiwalent w języku niemieckim podano termin *Gebrechlichkeitspfleger*. Autorki słownika nie uwzględniają jednak zmiany terminologicznej, która nastąpiła po nowelizacji polskiego kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w 2007 r. i w konsekwencji zmiany stosowanej terminologii prawnej. Po nowelizacji polski ustawodawca posługuje się terminem *kurator dla osoby niepełnosprawnej* (art. 183 k.r.o.)¹⁶. Natomiast w systemie prawa niemieckiego, w 1992 r. instytucja „*Gebrechlichkeitspflegschaft*” została zastąpiona instytucją „*rechtliche Betreuung*”. Niemiecki kodeks cywilny przewiduje, iż dla osoby pełnoletniej, która z powodu choroby psychicznej lub niepełnosprawności fizycznej, intelektualnej lub psychicznej nie jest w stanie, całkowicie lub częściowo samodzielnie zadbać o swoje potrzeby, sąd opiekuńczy może wyznaczyć

12| Art. 26. 1. Jeżeli pomimo stosowania grzywien osoba prawna wpisana do rejestru przedsiębiorców nie wykonuje obowiązków, o których mowa w art. 24 ust. 1, sąd rejestrowy może ustanowić dla niej kuratora na okres nieprzekraczający roku [...].

13| *Pfleger* to przedstawiciel osoby nieletniej w danym zakresie (np. do ochrony majątkiem) w przeciwieństwie do przedstawiciela, określanego terminem niemieckim *Vormund*. *Vormund* ma kompetencje w pełnym zakresie do ochrony praw nieletniego.

14| §57 ZPO *Prozesspfleger*(1) Soll eine nicht prozessfähige Partei verklagt werden, die ohne gesetzlichen Vertreter ist, so hat ihr der Vorsitzende des Prozessgerichts, falls mit dem Verzug Gefahr verbunden ist, auf Antrag bis zu dem Eintritt des gesetzlichen Vertreters einen besonderen Vertreter zu bestellen [...].

15| Przedstawicielem ustawowym osoby prawnej są jej organy.

16| Art. 183 k.r.o. [Ustanowienie kuratora dla osoby niepełnosprawnej] § 1. Dla osoby niepełnosprawnej ustanawia się kuratora, jeżeli osoba ta potrzebuje pomocy do prowadzenia wszelkich spraw albo spraw określonego rodzaju lub do załatwienia poszczególnej sprawy. Zakres obowiązków i uprawnień kuratora określa sąd opiekuńczy.

przedstawiciela – *Betreuer*¹⁷. W związku powyższym ekwiwalentem terminu *kurator osoby niepełnosprawnej* powinien być niemiecki termin prawny *Betreuer*. Słownik pod redakcją Banaszaka (2015) nie zawiera hasła kuratora dla osoby ułomnej, ani kuratora dla osoby niepełnosprawnej.

Obydwa słowniki wyszczególniają termin prawny *kurator dla osoby częściowo ubezwłasnowolnionej*¹⁸. Słownik Kilian/Kilian (2014a: 218) podaje bez podania źródła ekwiwalent *Pfleger für eine beschränkt entmündigte Person*, a słownik pod redakcją Banaszaka (2015b: 228) – *rechtlicher Betreuer eines teilweise Entmündigten* oraz wskazuje na art. 16§2 k.c. i zaleca porównanie z §1896 BGB¹⁹. Powstaje pytanie, czy odpowiedniki *Pfleger* i *rechtlicher Betreuer* można traktować jako synonimy.

Ustawa z 1992 r., nowelizująca niemiecki kodeks cywilny wprowadziła formę przedstawicielstwa – *rechtliche Betreuung*, dostosowaną do indywidualnych potrzeb osoby z niepełnosprawnością bez uprzedniego ubezwłasnowolnienia jej (§§1896–1908 h BGB). W związku z tym, że niemiecki kodeks cywilny przewiduje, iż dla osoby pełnoletniej, która z powodu choroby psychicznej nie jest w stanie samodzielnie, całkowicie lub częściowo zadbać o swoje potrzeby, sąd opiekuńczy może wyznaczyć przedstawiciela (*Betreuer*). Jedynym adekwatnym ekwiwalentem dla terminu *kurator dla osoby częściowo ubezwłasnowolnionej* jest odpowiednik niemiecki *rechtlicher Betreuer*.

W słowniku pod redakcją Banaszaka (2015) nie ma jednak informacji, że *rechtlicher Betreuer* jest to instytucja, może być ustanowiona zasadniczo dla osoby pełnoletniej lub wyjątkowo nieletniej powyżej 17 roku życia. Brak tego zastrzeżenia może wprowadzić w błąd, że można ustanowić również tę instytucję dla osoby nieletniej poniżej wskazanej granicy wiekowej (§ 1908a BGB)²⁰.

17| § 1896 BGB (1) Kann ein Volljähriger auf Grund einer psychischen Krankheit oder einer körperlichen, geistigen oder seelischen Behinderung seine Angelegenheiten ganz oder teilweise nicht besorgen, so bestellt das Betreuungsgericht auf seinen Antrag oder von Amts wegen für ihn einen Betreuer [...].

18| Art. 16 k.c. § 1. Osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. § 2. Dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo ustanawia się kuratelę.

19| Niemieckie prawo nie przewiduje możliwości trwałego ubezwłasnowolnienia osoby. Można mówić tylko o faktycznej niezdolności do czynności prawnych osób z zaburzeniami psychicznymi.

20| § 1908a Vorsorgliche Betreuerbestellung und Anordnung des Einwilligungsvorbehalts für Minderjährige. Maßnahmen nach den §§ 1896, 1903 können auch für einen Minderjährigen, der das 17. Lebensjahr vollendet hat, getroffen werden, wenn anzunehmen ist, dass sie bei Eintritt der Volljährigkeit erforderlich werden. Die Maßnahmen werden erst mit dem Eintritt der Volljährigkeit wirksam.

4 Wnioski

Tłumaczenia tekstów prawnych wymagają dobrej znajomości terminologii prawnej i zakresu znaczeniowego pojęć prawnych, które obowiązują w porządkach prawnych języka wyjściowego i docelowego. Powyższa analiza potwierdza, że autorzy słowników nie uwzględniają wystarczającej wiedzy na temat niemieckiego systemu prawnego oraz nie dokonują analizy konfrontatywnej wybranych terminów.

Najczęstszym błędem popełnianym przez autorów słowników jest nieuwzględnianie dystrybucji terminów. (Te mankamenty dostrzegła np. Szemińska (za Iluk, 2015: 428)). Informacja ta jest niezbędna do adekwatnego przekładu, ponieważ tłumacz nie posiadający stosownej wiedzy o systemie prawnym języka docelowego może wyjść z błędnego założenia, że podane przy danym terminie ekwiwalenty stanowią synonimy i zachodzi pomiędzy nimi pełna ekwiwalencja pojęciowa, która w praktyce zdarza się bardzo rzadko. W konsekwencji, gdy nie ma zaznaczonej gałęzi prawa, w której termin jest stosowany, tłumacz może np. zastosować dla terminu z prawa cywilnego termin adekwatny wyłącznie dla prawa karnego. W niektórych przypadkach nie wystarczy jednak tylko informacja co do gałęzi prawa. Przykładowo, może powstać dylemat, kiedy zastosować jako ekwiwalent terminu *kurator dla nieletnich* termin niemiecki *der Vormund*, a kiedy *der Pfleger*. Aby to rozstrzygnąć trzeba wziąć pod uwagę kryterium zakresu spraw, które mają być przedmiotem kurateli²¹. Może również zaistnieć taka sytuacja prawna, kiedy termin *der Betreuer*, będzie prawidłowym ekwiwalentem dla polskiego terminu *kurator dla nieletniego*. Ten ekwiwalent będzie adekwatny tylko w przypadku, kiedy kuratela będzie dotyczyć osoby nieletniej powyżej 17 roku życia.

Zastosowane w powyższej analizie pojęcia *kurator* narzędzie badawcze – pole terminologiczne oraz ustalenie bilingwalnej ekwiwalencji na podstawie definicji legalnych, a w przypadku ich braku ekwiwalencji funkcjonalnej, pozwala uniknąć błędów przy ustalaniu dystrybucji terminów prawnych.

Przeprowadzona analiza uwidacznia ponadto niekonsekwencję autorów słowników w podawaniu ekwiwalentów, a także znaczne różnice w częstotliwości cytowania podstawy prawnej (w części niemiecko-polskiej słowników czyni się to częściej niż w części polsko-niemieckiej). Nierzadko też naruszane są przez tłumaczy normy preskryptywne w docelowym systemie prawnym, co w konsekwencji prowadzi do kalkowania motywów nazwotwórczych z wyjściowego systemu prawnego. W takim wypadku tłumacz posługuje się terminem leksykalnym a nie odpowiednikiem mającym status terminologiczny. Autorzy słowników nie dokonują analizy konfrontatywnej, stosując nazwy potoczne w miejsce

21| *Der Vormund* – cały zakres spraw, *der Pfleger* – wybrany zakres spraw.

usankcjonowanych terminów prawnych. Wymienione niedoskonałości słowników nakazują ostrożność przy stosowaniu ekwiwalentów, gdy autor nie podaje jego źródła. Poza tym można stwierdzić, że w kolejnych wydaniach słowników nie uwzględnia się zmian terminologicznych, które są wynikiem nowelizacji prawa. Nie zawsze też podstawa prawna, na którą się autor słownika powołuje, jest adekwatna. Zauważa się także brak w słownikach informacji o zasadach, jakimi kierowali się autorzy przy przekładzie. Nie wiadomo czy zastosowano w danym przypadku ekwiwalencję formalną czy funkcjonalną.

Literatura

- Arntz, Reiner/ Picht, Heribert/ Mayer, Felix (2004). *Einführung in die Terminologiearbeit*. Hildesheim.
- Banaszak, Bogusław (red.) (2015a). *Słownik prawa i gospodarki polsko – niemiecki, Tom I*. Warszawa.
- Banaszak, Bogusław (red.) (2015b). *Rechts- und Wirtschaftswörterbuch Deutsch-Polnisch, Tom II*. Warszawa.
- De Groot (1999). „Zweisprachige Wörterbücher.” W: Sandrini, P. (red.) *Übersetzen von Rechtstexten*. Tübingen. S. 203–227.
- Iluk, Jan (2012). „Terminologia prawna i prawnicza z perspektywy interlingwalnej”. W: *Studia Linguistica XXXI*. S. 7–21.
- Iluk, Łukasz (2014). „Pole terminologiczne jako instrument konfrontacji leksyki prawnej dla celów leksykograficznych i translacyjnych”. W: *Studia Translatologica* 5. S. 37–48.
- Iluk, Łukasz (2015). „Metoda poszukiwania i ustalania terminów w różnych systemach prawnych w oparciu o akty normatywne”. W: *Studia Niemcoznawcze* LV. S. 631–644.
- Kilian, Alina/ Kilian, Agnieszka (2014a). *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego, polsko-niemiecki*. Warszawa.
- Kilian, Alina/ Kilian, Agnieszka (2014b). *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego, niemiecko-polski*. Warszawa.
- Matulewska, Aleksandra (2008). „Jakość przekładu prawniczego a cechy języka prawa”. W: *Język, Komunikacja, Informacja* 3. S. 53–63.
- Pieńkos, Jerzy (2003). *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*. Kraków.
- Ptak, Paulina (2014). *Der Europäische Vollstreckungstitel und das rechtliche Gehör des Schuldners. Eine Analyse der EuVTVO anhand der deutschen und polnischen Anpassungsvorschriften*. Tübingen.

Źródła internetowe

- Internetowy System Aktów Prawnych, <http://isap.sejm.gov.pl> (dostęp: 17.11.2016).
- Słownik języka polskiego, <http://sjp.pwn.pl> (dostęp: 17.11.2016).